

Klimatfrågan och teologin i Svenska kyrkan

I våras kom *Ett biskopsbrev om klimatet*, riktat till hela Svenska kyrkan och alla i vårt land. Brev och brev, förresten – det slår Romarbrevet flera gånger om i längd och är egentligen en liten bok på 100 sidor, med både förord, Inledning, fem kapitel, avslutande Uppmaningar till en rad olika adressater, fem sidor fotnoter och belägg och sist en avslutande lista med referensmaterial till sådant som Svenska kyrkan publicerat om klimatfrågan från 1989 års biskopsmanifest »Jorden är Herrens» och framåt.

Brevets ärende kan sammanfattas i en mening ur Inledningen (6 f.): »Vår mänskliga klimatpåverkan måste minska för jordens skull». Ansvar att påpeka för alla som bor i Sverige, både kyrkans medlemmar och andra hur det ligger till grundas i biskoparnas uppgift att »styrka Guds folk i kallelsen att tyda tidens tecken och vittna om Guds väldiga gärningar för allt skapat», som det uttrycks i biskopsvigningsritualet. Klimatfrågan reser rättvisefrågor och är, skriver man, också existentiell och andlig (8), eftersom den berör människolivets grundbetingelser i djupaste bemärkelse. Biskopsmötets syfte är inte bara att leverera en moralisk uppfordran, utan också att visa på det kristna hopp som frigör handlingskraft nog att ompröva vårt hittillsvarande sätt att tänka och handla kring livsstil, hållbarhet och rättvisa.

I första kapitlet ger man en bild av läget ur naturvetenskapligt perspektiv, som entydigt talar om en fortgående och farlig ökning av utsläpp av växthusgaser, särskilt sedan vi börjat använda fossila bränslen i stor skala. Dessa utsläpp måste hejdas och minskas drastiskt till 2000-talets mitt om inte stora ekosystem ska kollapsa och fördärva mänsklighetens levnadsvillkor.

I det andra kapitlet beskriver biskoparna de föreställningar och processer som har fört till dagens hotfulla situation. Den industriella revolutionen hänger ihop med en syn på jorden som ett råmaterial, en (outtömlig) resurs som människan fritt kan kontrollera och förbruka för egna behov – utan moraliska eller andliga synpunkter. Och man konstaterar att »Människans medkänsla och förmåga att organisera samhällen på ett socialt och ekologiskt hållbart sätt inte har hållit jämna steg med den naturvetenskapliga kunskapen» (30 f.). De som styr har inte nått den enighet och kraft som behövs för en gemensam och nödvändig minskning; utsläppen ökar fortfarande. Vi människor – särskilt i det rika Nord – har skapat en levnadsnivå och livsstil, som enligt somliga »inte är förhandlingsbar», trots att den är hänsynslös mot de fattiga och mot framtidens människor.

Klimatfrågan ur ett psykologiskt perspektiv tas upp i det tredje kapitlet. Människors naturliga kortsiktighet, obenägenhet till förändringar och (nationella) egenintresse är mäktiga hinder för ett nytt sätt att handla. Klimatfrågan skapar också en existentiell oro om framtiden och den i sin tur en oförmåga att handla, som bara kan brytas med en injektion av hopp och framtidstro. Där pekar biskoparna på hur den kristna verklighetsuppfattningen, baserad på uppståndelsetron och Gudsförtröstan, erbjuder en hoppets gemenskap som frigör. – Detta leder vidare till det fjärde kapitlets diskussion om den kristna skapelsetrons syn på människan som en kapabel och ansvarig vårdare och förvaltare av hela skapelsen.

I det femte kapitlet beskriver man det ansvar som individen har för förändring till det bättre och som är grunden för mer omfattande politiska beslut och förändringsprocesser i klimaträttsvisans riktning. Både individer och samhälle kan och bör agera. Brevet avslutas med konkreta Uppmaningar, riktade till Svenska kyrkan, dess stift och församlingar, alla människor i Sverige, beslutsfattare, företag, organisationer, även på internationell nivå.

Har biskoparna rätt i det de skriver om klimatet? Gäller frågan resonemangens vetenskapliga hållbarhet, står det klart att de som kan besvara den är de sakkunniga, klimatforskarna. Att se de senaste decenniernas i stort sett samstämmiga forskning om en växande, människopåverkad klimatkris som något slags politisk konspiration ter sig dock alltmer orimligt. Redan den enkla försiktighetsprincipen – forskarna kan ha rätt – talar för att vi människor börjar vårda skapelsen i stället för att hejdlöst tömma dess resurser.

En annan typ av frågor gäller vem som skrivit brevet och varför, och varför just nu i valrörelsen. Borde inte någon miljöorganisation ha gjort det i stället för biskoparna? Och går inte episkopatet vissa politiska partiers ärenden, när de blandar sig i politiken – de bör ju enligt luthersk tradition sköta enbart »det andliga regementet»? Politisk action är nu inget egenvärde i kyrkans tro och liv, men det är inte politisk neutralitet heller. Läser man Nya testamentet maktanalytiskt måste man konstatera att både Jesus och hans efterföljare utan att själva vara maktsökare utgjorde politiska hot mot dem som hade makten. Kyrkans motstånd mot yttre och inre slaveri och apartheid var utan tvekan politiska ställningstaganden, men djupast baserade på trons och människokärlekens grund och därför i längden ofrånkomliga. Vad skulle vi tänka om den kyrka som för alltid avstod från att säga något om den sortens verklighet därför att det vore att »ta politisk ställning»?

Svenska kyrkan har arbetat teologiskt med miljöfrågan i brevets riktning i ungefär 25 år nu, så någon yrvaken, av dolda politiska krafter styrd opportunistiskt är det knappast frågan om. Brevet är också vid en lugn genomläsning en huvudsakligen teologisk och i viss mån själavårdande argumentation för handling mot klimatkrisen. Det är inte främst ett försök att imponera på samtiden utan ett kyrkans eget bidrag till en stor samtidsfråga med politiska, psykologiska och andliga dimensioner.

Detta innebär inte att man inte kan och bör ställa varför- och hur-frågorna om denna bok. Sköter biskoparna sitt »andliga regemente», sitt herdeansvar i Svenska kyrkan lika väl som den politik och kultur som inte är kyrkans huvudärende utan görs »som i distraktion» (John Cullberg)? Borde de t.ex. inte någon gång samla sig till ett lika grundligt genomarbetat brev om kyrkans egentliga uppgift i Sveriges folk i ljuset av den yttre och inre sekularisering hon genomlider nu? Och visst kunde man, när nu klimatfrågan är en andlig fråga, önskat en lite mindre psykologiserande och okonkret teologi som tröstgivare, och en allvarligare och djupare förkunnelse om synd, omvändelse, förlåtelse och nytt liv från Gud?

Vi är många som hoppas på mer från biskoparna, men likväl tar emot det här brevet med glädje. Den kristna förtröstan som om och om igen präglar dessa sidor gör ansvaret tydligt utan att göra det blytungt och förlamande. Där Kristus finns ges hopp, i tid och evighet.